

bladen Eildert Mulder

Boeddhisme is de toverbals van vele Nederlandse luimen

De manier waarop in de afgelopen twee eeuwen Nederlanders hebben gereageerd op boeddhisme zegt meer over Nederland dan over boeddhisme. Dat is de slotsom van een artikel in **VolZin**, opinieblad voor geloof en samenleving.

De theoloog Marcel Poorthuis en de historicus Theo Salemink schreven een boek over de wijze waarop Nederlanders kennis hebben gemaakt met het boeddhisme: *Lotus in de lage landen*. Beide auteurs zijn bezig met een serie boeken over de Nederlandse perceptiegeschiedenis of beeldvorming van diverse godsdiensten. In *De donkere spiegel* behandelen ze de beeldvorming van het jodendom onder katholieken en op dit moment werken ze aan een studie over de beeldvorming van de islam.

„In anekdotes en door het signaleren van trends maken de auteurs duidelijk hoe een kleine 170 jaar van beeldvorming omtrent het boeddhisme telkens weer wordt gekleurd door de overtuigingen, behoeftes, ruzies en interesses van de Nederlanders die oostwaarts keken”, schrijft VolZin in een bespreking van het boek van Poorthuis en Salemink.

De eerste Nederlandse belangstelling voor boeddhisme kwam van negentiende-eeuwse vrijdenkers. Zij zien in het boeddhisme een rationeel, met de ideeën van Spinoza verwant alternatief voor het kerkelijke christendom. Maar dat valt toch tegen wanneer de vrijdenkers ontdekken dat de boeddhisten Boeddha een maagdelijke geboorte toedichten, zoals christenen en moslims doen met Jezus. Volgens de vrijdenkers ontsieren wonderverhalen de essentie van het boeddhisme, die volgens hen rationeel is. De mythen en ritens zijn minderwaardig, aldus de vrijdenkers.

Aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw wordt het boeddhisme populair onder kunstenaars en theosofen. Terwijl de vrijdenkers boeddhisme zien als een rationeel alternatief benadrukken kunstenaars en theosofen juist de mystiek en de geestelijke vervoering, waarmee zij het boeddhisme associëren. Kunstenaarsdorpen als Blaricum worden 'broeiplaatsen van spiritualiteit'. De dichter Adriaan Roland-Holst neemt een plaatsgenoot op de korrel: „Hij verdoet het meerendeel van zijn goeden tijd aan Buddha-An-

ny Besant-Steinerhysterie. Hij zit daar dan ook wel in je reine 'occulte' omgeving - alle mogelijke juffers die uit pure geestelijkheid (of zieligheid, *comme tu veux*) niet weten hoe leelijk zij zich zullen maken...Wat er van die vent terecht moet komen mag Buddha weten.”

Heel anders weer is de reactie op boeddhisme vanuit christelijke hoek. Tot de Tweede Wereldoorlog is die voornamelijk negatief, waarbij katholieken en protestanten elkaar bestoken, door elkaar vermeend slechte eigenschappen van het boeddhisme toe te dichten. De hervormde nieuwtestamenticus Daniël Plooijschrijft in 1906: „De (boeddhistische) relieken en wonderen doen in bijgelovigheid waarlijk niet onder voor wat ons daarvan uit de geschiedenis van het katholicisme bekend is.” Maar in het blad *Katholieke missiën* staat: „De Amida (Boeddha) maakt een koude indruk, even kil als een Protestantse kerk op een Katholieken bezoeker.” Daarentegen is de christen-anarchistische dominee Louis Bähler weer positief: „De Christen, in wien het albewustzijn is ontwaakt, zal zich broeder voelen met den Boeddhist, die bij het zielelicht van Bodha de eenheid in alle dingen aanschouwt.” Bähler moest zich vanwege die uitspraak verantwoorden bij de synode maar kreeg in 1905 vrij-spraak. Dat was een van de aanleidingen voor de oprichting van de Gereformeerde Bond binnen de Hervormde Kerk.

Na de Tweede Wereldoorlog kregen psychologen belangstelling voor boeddhisme. Carl Gustav Jung en Erich Fromm schreven boeken over oosterse psychologie. De laatste jaren is boeddhisme erg in trek bij managers. Zij zien boeddhistische ideeën en praktijken als een investering in zichzelf. Dominee Bähler zag in het boeddhisme juist een kritiek op het kapitalisme. VolZin: „Poorthuis en Salemink laten zien hoe vrijdenkers, theosofen, christenen, ongebonden spirituelen en polderboeddhisten een blik naar het Oosten wierpen, maar iedereen zag iets anders.”

VolZin spreekt met Luuk van Middelaar (lid van filosofisch elftal) over zijn boek: *De passage naar Europa*. Europa verkeert in het vagevuur tussen hel en paradijs, maar helt over naar het paradijs met de kleine stapjes van een schildpad, zo haalt de filosoof de Franse ex-president Giscard d'Estaing aan.